

УДК329.61

ПЕРЕМОГА НАД ТЕРОРИСТАМИ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ: ПАРАМЕТРИ, РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ПІСЛЯПЕРЕМОЖНОЇ СТАДІЇ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Денис Прошин

*Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля,
кафедра політології, соціології та гуманітарних наук,
вул. Набережна Леніна, 18, Дніпропетровськ, 49000, Україна,
e-mail: denis.v.proshin@gmail.com*

Розглянуто феномен післяпереможної стадії боротьби з тероризмом. Проаналізовано сценарії перемоги над терористами, з урахуванням того, що вони становлять зовнішню рамку, яка форматує післяпереможну динаміку подій. Досліджено проблеми, що постають перед урядами вже безпосередньо на післяпереможній стадії та найбільші ризики та найважливіші можливості, що притаманні кожному з сценаріїв перемоги над терористами.

Ключові слова: перемога над терористами, «вигорання» та дезінтеграція, трансформація, розгром, післяпереможна стадія, врегулювання, «закриття»

В обговоренні питання з протидії тероризму центральне місце зазвичай посідає накреслення шляхів до *перемоги над терористами*. Незрівнянно менше уваги приділяється ситуації після *перемоги*, тобто тому, що в пропонованій статті визначається як *післяпереможна стадія протидії тероризму*. Однак досягнута перемога залишає відкритими низку проблем, від розв'язання яких залежить, наскільки послідовними й повними будуть припинення насильства та реабілітація суспільства після викликів тероризму. Якщо ці проблеми не отримують належного вирішення, то різко зростає ймовірність рецидивів терористичного насильства або ж виникнення інших форм політичної напруженості. З огляду на це, вивчення феномену післяпереможної стадії протидії тероризму набуває не лише суто академічної, й прикладної значущості, в тому числі й в Україні.

Зважаючи на велетенський обсяг терологічної літератури, можна зрозуміти ризикованість категоричних висновків щодо маловивченості тих чи інших питань. І все ж таки є підстави вважати: проблема післяпереможної стадії боротьби з тероризмом перебуває на периферії дослідницького інтересу. Серед розглянутих нами теоретичних праць немає жодної повністю або значною мірою присвяченої їй. Можна було очікувати, що суттєву увагу цьому питанню приділено у роботах, де розглядаються сценарії закінчення терористичної діяльності (деякі з цих робіт вже стали класикою терології), але й там воно було розглянуто у кращому випадку поверхнево [4; 5; 12; 22]. Виходи на поставлену проблему зустрічаються у дослідженнях, що висвітлюють конкретні епізоди, методи або результати боротьби з тероризмом [6; 11; 19; 21; 23]. Тут пропонуємо лише в першому наближенні розглянути параметри, фактори і сценарії, що утворюють зовнішню рамку та зміст післяпереможної стадії протидії тероризму, проаналізувати притаманні цій стадії ризики та можливості.

Останнім часом регулярно з'являються твердження про набуття тероризмом нових, безпрецедентних форм і масштабів [17]. На цьому тлі залишається поза увагою те, що терористичні методи в кінцевому підсумку є малоефективними, а організації, що застосовують їх, – переважно недовговічними [5, с. 210; 12, с. 19; 22, с. 31, 38].

Порівняно швидка невдача – таким є найвірогідніший результат терористичних кампаній. Проте, для правильного розуміння специфіки післяпереможної стадії боротьби з тероризмом недостатньо загальних міркувань про перемогу над терористами «як таку» або простого протиставлення її тим ліченим випадкам, коли терористам вдалося домогтися успіху [22]. Те, що відбувається на післяпереможній стадії, форматується характером досягнутої урядом перемоги. Тому передусім необхідно чітко позначити основні різновиди *сценаріїв перемоги*, в рамках яких складаються комбінації подальших можливостей та ризиків.

Розглянемо три варіанти подібних сценаріїв:

1. *Саморозпуск* терористичних угруповань, їхня повна *дезінтеграція* під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників (тиск з боку уряду, низька або нульова підтримка населення, відсутність сильних лідерів, розчарування самих терористів у можливості досягти поставлених цілей та ін.). Особливість цього сценарію – «природний», інкрементальний характер. Західні учені використовують для його опису термін «*вигорання*» (*burnout*). В усіх епізодах, що вкладаються у цей сценарій, уряди застосовують проти супротивників певні силові заходи, однак відмова терористів від насильства спричинюється тут не низкою нищівних ударів, а неухильним виснаженням ресурсів терористичних груп і звуженням кола їхніх можливостей. Найімовірнішим такий розвиток подій є там, де владі протистоять угруповання, котрі з самого початку не отримують відчутної підтримки і не мають сил, достатніх для того, щоб серйозно дестабілізувати ситуацію. Перше та друге покоління терористів, що гуртуються навколо харизматичних лідерів, ще можуть розраховувати на успіх, але відповідно до того, як ці малосилі організації втрачають «історичних» лідерів і рядових членів й усвідомлюють власну відчуженість навіть від тих соціальних шарів, чий інтереси вони нібито репрезентують, в їхніх лавах починають зростати безнадійність та апатія, а наприкінці – фактичне визнання поразки і саморозпуск. Ще однією важливою передумовою цього сценарію є демократичний характер правлячих режимів, яким протистоять терористи. Відповідь диктаторського режиму, який зіштовхується з терористичним викликом, майже негайно набуває ознак повномасштабної каральної кампанії. Демократії, хоча вони аж ніяк не настільки стримані у використанні проти терористів свого репресивного апарату, як це традиційно описується (про що йдеться нижче), усе ж набагато рідше, ніж диктатури, вдаються до гранично жорстких заходів, тим самим залишаючи критично ослабленим терористичним угрупованням шанс «розчинитися». Наочним прикладом такого сценарію слугує розпад італійських «Червоних бригад» (БР) на початку 80-х р. XX століття або німецької «Фракції Червоної армії» (РАФ) у 1998 р. [3; 20].

2. *Добровільне роззброєння* терористичних угруповань з подальшою їхньою *трансформацією* в легальні політичні партії. Подібне можливо в тих випадках, коли терористичні організації, вже значно ослаблені, ще зберігають деякий «капітал» (збройну силу, політичний вплив), достатній для того, щоб, поки ще дозволяє ситуація, виторгувати для себе відносно вигідні умови припинення насильницьких дій. Саме такої трансформації зазнало, наприклад, колумбійське угруповання «Рух 19 квітня» («М-19»), яке наприкінці 80-х р. XX століття стало основою партії «Демократичний альянс М-19» [8]. На перший погляд, цей сценарій узагалі безпрограшний, оскільки в його межах терористичні організації не лише продовжують існувати (хай і в зміненому вигляді), але й отримують офіційне визнання в якості учасників політичного процесу. Окрім того, зовні схожий випадок Ірландської республіканської армії (ІРА), яка припинила насильство та «демобілізувалася» в кінці 90-х – на початку 2000 рр., (це дало змогу

партії «Шинн Фейн», політичному крилу ІРА, на законних засадах зайняти одне з чільних місць в політичному житті Ольстера), деякі дослідники називають частковим успіхом терористичної кампанії [22, с. 73–74]. Проте зауважимо, що в Ольстері був досягнутий фундаментальний компроміс, який відчутно змінив баланс сил на користь ірландських націоналістів, тоді як у випадку «М-19» і в аналогічних йому випадках компроміс поширювався виключно на долю самих угруповань, але не на їхні стратегічні цілі та вимоги. Терористи, котрі визнають свою нездатність навіть частково здобути успіху насильницькими методами, отримують не більше ніж шанс досягти неминучо обмежених цілей уже мирним шляхом. Як і в першому сценарії, необхідною передумовою подібного розвитку подій є демократичний характер режиму. Перемовини та компроміси з терористами є вкрай небажаними для всякої влади. Проте демократії в окремих епізодах можуть вдаватися до таких кроків (прагнучи знайти мирний вихід з силового протистояння та/або позбавити своїх громадян від тягаря затяжного конфлікту), натомість диктаторські режими в принципі відкидають саму можливість будь-яких поступок.

3. *Розгром*, що не залишає уцілілим терористам вибору, крім визнання поразки та прийняття призначеного для них покарання. Зрозуміло, силовий компонент присутній і в контексті інших сценаріїв, але під час розгрому терористичних угруповань він, за визначенням відіграє головну роль. Розгром терористів зі залученням будь-яких засобів – курс, який практично «інстинктивно» обирають диктаторські режими. Демократії, навіть якщо вони не мають наміру вести перемовини з терористами, можуть залишати бойовикам окремі стимули для відмови від насильства (для прикладу, пом'якшені вироки для розкаяних терористів), що послаблює терористичні угруповання зсередини, створюючи умови для їхнього «вигорання». Проте за певних обставин розгром терористів може стати й результатом антитерористичних заходів, вжитих демократичними режимами. Найчастіше це відбувається, коли: 1) великі терористичні угруповання не йдуть на поступки, ба навіть намагаються посилити тиск на уряд; 2) правлячі режими, формально зберігаючи демократичний характер, починають зісковзувати до авторитаризму або від самого початку демонструють риси т. зв. «неліберальної демократії» [1; 24]; 3) малосилі угруповання здійснюють резонансні теракти, чим викликають жорстку реакцію уряду, але не в змозі витримати зворотній удар. Зазначимо: додатковим чинником, що підвищує впертість й агресивність терористів і, як наслідок, – жорсткість зворотних заходів, є іноземна підтримка терористичних угруповань. Передумови «розгромного» сценарію спрацьовують й індивідуально (розгром в 1970–1971 рр. карликового «Фронту визволення Квебеку» (ФЛК) після вбивства квебекського віце-прем'єра П. Лапорта [9, с. 117–136]), і в різних поєднаннях (уругвайське угруповання «Тупамарос», розгромлене в 1971–1973 рр.; перуанське угруповання «Сендеро луміносо», розгромлене на початку 1990-х рр.; угруповання тамільських сепаратистів «Тигри визволення Таміл-Іламу», розгромлене в 2006–2009 рр.) [6, с. 483–519; 9, с. 85–108, 143–171]).

Як уже згадувалось, такі сценарії становлять зовнішні рамки, що формують перебіг подій на післяпереможній стадії. Проблеми ж, котрі виникають безпосередньо на цій стадії, виглядають таким чином. Передусім це *врегулювання конфліктів*, які покладені в основу терористичних кампаній. Перемога над терористами зовсім не означає автоматичного усунення або, принаймні, послаблення тих протиріч, які підживлювали нещодавне насильство. Отже, ситуація може вимагати від уряду готовності й уміння налагодити політичний діалог хоча б з певними з колишніх

супротивників, сприяти формуванню нових, конструктивних програм в опозиційних колах і зі свого боку забезпечити канали для законного висловлення політичного невдоволення. Від цього вочевидь залежить, наскільки плавним та продуктивним виявиться проходження післяпереможної стадії.

Найменш ризикованим з цього погляду є «вигорання» терористичних організацій з їхнім подальшим саморозпуском. Такий сценарій здійснюється, коли владі протистоять невеликі угруповання політичних маргіналів, які не користуються значною підтримкою населення (подібні до БР або РАФ). Протириччя, які виливаються у терористичну кампанію, ніколи не набувають тут системного характеру, а безрезультатний сплеск насильства, що скорочує кількість озброєних супротивників режиму, деморалізує їх і політично дискредитує їхні методи, відсуває радикалів ще далі на політичну периферію [2, с. 216, 219–220, 264–266]. Крім того, оскільки «вигорання» переважно відбувається в умовах ліберальної демократії, яку вирізняє найбільша толерантність до противників режиму, можливості для законного вираження опозиційних думок існують в такому випадку ще до початку терористичних кампаній і приймаються переважно більшістю громадян.

Добровільне роззброєння терористів і трансформація їхніх організацій у політичні партії становить набагато суперечливіший сценарій. З одного боку, «кооптація» вчорашніх бойовиків дає змогу констатувати створення механізму врегулювання протириччя, які залишилися після завершення терористичних кампаній. До речі, подібні трансформації відбуваються лише з великими угрупованнями, виникаючими на ґрунті масштабних конфліктів, тому можна стверджувати, що само по собі припинення вогню не призводить в даному випадку до зняття усіх політичних суперечностей. З іншого боку, не будучи критично ослабленими до моменту досягнення компромісу з владою, зберігши порівняно широку базу прихильників та організаційний потенціал (про що свідчить створення ними своїх політичних партій), колишні збройні противники режиму за розчарування результатами і перспективами укладеної з урядом угоди, можуть використати наявні ресурси для початку нової кампанії насильства [8, с. 28].

Однак, найбільші проблеми пов'язані з третім сценарієм – розгромом терористичних організацій. За визначенням, розгром є безумовною перемогою уряду, і вже це може приховувати небезпечну ілюзію того, що всі суперечності було усунуто силою зброї, будь-якого діалогу з розгромленим противником (його політичними прихильниками, одновірцями, собратами по крові тощо) не потрібно. До того ж, розгромом терористів, як водиться, завершуються масштабні конфлікти, під час яких рівень насильства з обох боків досягає піку, створюючи в суспільстві клімат підозрілості, страху й ненависті, що може зберігатися і по завершенні гарячої стадії протистояння. Урешті-решт, поразка, якої було завдано терористичним групам, не супроводжується добровільним визнанням з їхнього боку безперспективності подальшої збройної боротьби; не відбувається повільного «вигорання», так само як і погодженого з владою роззброєння бойовиків. Потенційно розгром терористичних угруповань може залишати після себе деяку кількість колишніх терористів, готових при першій нагоді відновити насильство. Усе це надзвичайно ускладнює постконфліктне врегулювання і вимагає від влади особливої політичної гнучкості. Додаткову проблему створює те, що розгром терористичних угруповань нерідко є справою рук диктаторських режимів та «неліберальних демократій», які демонструють авторитарні тенденції або вже скочуються до неприкритої диктатури. З деякими варіаціями усі ці режими є закритими до діалогу з політичними супротивниками, тим паче – після перемоги, здобутої над

найрадикальнішими з них. Скажімо, як засвідчує ліквідація ФЛК у Канаді, стала ліберальна демократія в змозі впоратися з політичними наслідками розгрому терористичного угруповання та нормалізувати постконфліктну ситуацію [9, с. 117–136], у випадку диктаторських та «неліберальних» режимів найвірогіднішим варіантом розвитку подій виявляються спроби так чи інакше проігнорувати або насильно законсервувати протиріччя, які залишилися після перемоги над терористами [9, с. 85–108; 13; 14; 16], що зумовлюють нові сплески політичної конфронтації.

Друга проблема, яка виникає на післяпереможній стадії, є «закриття» конфлікту: обговорення питань, пов'язаних із жертвами насильства (скоєного як терористами, так і урядом); соціально-політична реінтеграція колишніх терористів; примирення сторін протистояння. Від постконфліктного врегулювання, з яким вона утворює один вузол, проблема «закриття» конфлікту відрізняється своїм політико-часовим вектором: якщо постконфліктне врегулювання спрямоване на уникнення рецидивів насильства у майбутньому, то «закриття» має ретроспективний, реабілітаційний характер.

Цілком передбачувано, що вплив різних переможних сценаріїв відбувається тут, по суті, у той самий спосіб, як і в площині постконфліктного врегулювання. Найменш проблематичним «закриття» виявляється у контексті «вигорання» та дезінтеграції терористичних груп. Незначні за масштабами конфлікти, що завершуються «вигоранням» (у котрих, як вже наголошувалося, терористам найчастіше протистоять ліберальні демократії з їхніми дотриманням закону та гуманністю), не залишають по собі ані великої кількості колишніх бойовиків, ані великої кількості жертв, ані різкої поляризації суспільства. Отже, якими б драматичними не були окремі епізоди нещодавнього протистояння, у цих умовах не виникає системної потреби в реабілітації жертв політичного насильства, у загальносуспільних зусиллях щодо правової оцінки дій сторін та примиренню вчорашніх ворогів. Реінтеграція порівняно нечисленних терористів розпадається на індивідуальні життєві сценарії, котрі за рідкісним винятком [10; 15] не викликають у суспільстві помітного інтересу. Цей процес спрощується тим, що багато хто з членів «вигоряючих» угруповань добровільно здається владі та/або дає згоду співпрацювати з нею (наприклад, *pentiti*, або «розкаяні», з БР [7, с. 80]). Ліберальну демократію характеризують помірність у застосуванні сили до терористів (навіть у розпалі протистояння), а також надання терористам можливості добровільно скласти зброю, що сприяє в контексті «закриття» конфлікту політичним «інвестиціям» в подальше оздоровлення суспільства.

«Закриття» конфлікту в процесі перетворення терористичних організацій на політичні партії пов'язане з серйознішими труднощами. На перший погляд, саме в контексті цього сценарію, який передбачає «кооптацію» колишніх терористів у політичний процес як його повноправних учасників, відбувається максимально повне – у певному сенсі знакове – подолання минулого. Але оскільки трансформаціями завершуються масштабні й тривалі конфлікти, зусилля по «закриттю» минулого розгортаються на тлі глибоко укорінених підозр і давніх рахунків [8, с. 21]. Окрім того, «кооптація» передбачає значні поступки з боку уряду (скасування надзвичайних законів, що слугували основою боротьби проти збройної опозиції, амністію для учасників незаконних збройних формувань, надання їм гарантій безпеки). У розколотому суспільстві повернення колишніх екстремістів у легальну політику і взагалі – в нормальне життя, що означає, по суті, «обнуління» взаємних претензій, вимагає від уряду поєднання гнучкості та жорсткості для одночасного продовження діалогу із замиреною опозицією та збереження своєї легітимності в очах численних противників

будь-яких домовленостей з терористами (останнє досягається шляхом верифікації роззброєння колишніх терористів, забезпечення їхньої сумлінної участі в законній політичній боротьбі та ін.).

Успіх «закриття» в контексті трансформації залежить від того, чи буде створено баланс потенційно взаємовиключних інтересів. Однак третій переможний сценарій – розгром терористів – природним чином призводить до різкого дисбалансу між переможцями та переможеними, який майже неминуче перетворює «закриття» конфлікту на складне, якщо взагалі здійсненне в осяжному майбутньому, завдання. Як засвідчує приклад квебекських сепаратистів, найбільші шанси на успішне «закриття» існують тоді, коли розгромом закінчується протиборство між ліберально-демократичним режимом і малосилим терористичним угрупованням. У цьому випадку розгром не супроводжується планомірним знищенням озброєних супротивників режиму і перетворенням тих, хто вцілів, та їхніх прихильників у політичних «паріїв». Незважаючи на жорсткіші умови завершення протиборства, траєкторія подій тут, по суті, збігається з тією, що складається при «закритті» конфлікту після «вигорання». Але якщо розгромом терористів завершується їхня боротьба з диктаторськими або неліберально-демократичними режимами – тим більше, боротьба масштабна, що супроводжується чисельними жертвами і порушеннями прав людини, які систематично кояться обома сторонами (наприклад, збройний конфлікт в Перу в 1980–1994 рр. або громадянська війна на Шрі-Ланці в 1983–2009 рр.), – логіка реінтеграції, відновлення справедливості та примирення вступає в гостре протиріччя з природою режимів-переможців. Насильно консервуючи проблеми, що залишаються після перемоги, ці режими у кращому випадку здійснюють косметичні заходи, спрямовані не стільки на реінтеграцію колишніх терористів і реабілітацію суспільства в цілому, скільки на те, щоб «зняти тему» (насамперед – тему злочинного застосування владою надлишкової сили в ході конфлікту) [1; 13; 16; 18]; в гіршому випадку авторитарні уряди – вже з метою «профілактики» – продовжують репресії й після розгрому збройних противників режиму, роблячи справжнє «закриття» конфлікту неможливим. (Воно може відбутися вже після падіння диктатури – в контексті загального соціально-політичного оновлення суспільства.)

Отже, успішне для влади завершення боротьби з терористами в жодному разі не є «розв'язкою справи» (*the end of the affair*) [22, с. 15], відкриваючи особливу – післяпереможну – стадію протидії терористичній загрозі. Розуміння специфіки цієї стадії має починатися з усвідомлення того, що не існує перемоги над терористами «як такої». У кожному окремому випадку перемога набуває однієї з трьох форм («вигорання» й повільна дезінтеграція терористичної організації; її добровільне роззброєння та трансформація в політичну партію; її розгром). Кожен зі сценаріїв впливає на те, яким чином вирішуються завдання, що постають перед владою вже безпосередньо на післяпереможній стадії. У статті визначено два комплекси таких завдань: по-перше, врегулювання політичних протиріч, які залишаються після завершення гарячої фази конфлікту; по-друге, остаточне «закриття» конфлікту – відновлення справедливості стосовно його жертв, реінтеграція колишніх терористів та загальна соціально-політична реабілітація.

Автор лише у першому наближенні окреслив проблему й тезисно-головні підходи до її подальшого аналізу. Однак, уже на цьому етапі дослідження можна стверджувати, що головним викликом, який постає перед урядами у зв'язку з проходженням післяпереможної стадії боротьби з тероризмом, є досягнення оптимального поєднання

силових заходів та політичної гнучкості. З одного боку, поблажливість до колишніх терористів або прагнення умиритворити їх без врахування інтересів більшості, можуть не лише дискредитувати уряд, а й дестабілізувати загальну політичну ситуацію в країні. З іншого боку, зайва жорсткість до противників режиму (і до переможених терористів, і до їхніх прихильників) те небажання звертати увагу на проблеми, які призвели до сплеску насильства або були породжені ним, можуть «загнати хворобу всередину», що також загрожує новою конфронтацією.

Список використаної літератури

1. *Прошин Д. В.* Неліберальна демократія та надмірна сила в протидії тероризму (на прикладі Перу та Шрі-Ланки) / Д. В. Прошин // Вісник Дніпропетровського університету. – (Серія «Філософія. Соціологія. Політологія»). – 2015. – № 1. – С. 169–175.
2. *Burleigh M.* Blood and Rage: A Cultural History of Terrorism / M. Burleigh. – New York : Harper Collins Publishers, 2009. – 577 p.
3. *Cowell A.* Red Army Faction Disbands, Saying Its Cause «Now History» [Electronic resource] / A. Cowell. – Access mode: <http://www.nytimes.com/1998/04/23/world/red-army-faction-disbands-saying-its-cause-is-now-history.html>
4. *Crenshaw M.* Explaining Terrorism: Causes, processes, and consequences / M. Crenshaw. – Abingdon: Routledge, 2011. – 268 p.
5. *Cronin A.* How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns / A. Cronin. – Princeton: Princeton University Press, 2009. – 311 p.
6. *Democracy and Counterterrorism: Lessons from the Past* / [Solomon R., Art R., Richardson L. et al.]; ed. by R. Art and L. Richardson. – Washington: United States Institute of Peace Press, 2007. – 639 p.
7. *Dhillon S.* Government Responses to the Threat of Terrorism in the Liberal Democratic State: A Comparative Examination of Public Policy Efforts in the United Kingdom, Spain, Italy and the Federal Republic of Germany [Electronic resource] / S. Dhillon // Access mode: <http://www.digitalcommons.mcmaster.ca/opensdissertations/6417>
8. *Durán M.* The M-19's Journey from Armed Struggle to Democratic Politics / Durán M., Loewenherz V., Hormaza O. – Berlin: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, 2008. – 42 p.
9. *Freeman M.* Freedom or Security: The Consequences for Democracies Using Emergency Powers to Fight Terror / M. Freeman. – Westport: Praeger Publishers, 2003. – 218 p.
10. *Germany Still Haunted by its Homegrown Terrorists* [Electronic resource] // Access mode: <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1862327,00.html>
11. *Hughes G.* The Military's Role in Counterterrorism: Examples and Implications for Liberal Democracies / G. Hughes. – Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, 2011. – 204 p.
12. *Jones S.* How Terrorist Group End: Lessons for Countering al Qaida / S. Jones, M. Libicki. – Santa Monica : RAND Corporation, 2008. – 225 p.
13. *Keerawella G.* Post-War Sri Lanka: Is Peace a Hostage of the Military Victory? Dilemmas of Reconciliation, Ethnic Cohesion and Peace-Building / G. Keerawella //

- International Centre for Ethnic Studies. – 2013. – Research Paper N 8. – June 2013. – 21 p.
14. *Marks T.* Sri Lanka and the Liberation Tigers of Tamil Eelam / T. Marks // *Democracy and Counterterrorism: Lessons from the Past* / [Solomon R., Art R., Richardson L. et al.]; ed. by R. Art and L. Richardson. – Washington: United States Institute of Peace, 2007. – P. 483–530.
 15. *Meinhof gang killer to be freed* [Electronic resource]. – Access mode: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6352903.stm>
 16. *Neal M.* Five Years After: Illiberal Democracy and Potemkin Peace in Sri Lanka [Electronic resource] / M. Neal // Access mode: http://foreignpolicy.com/2014/05/19/five-years-after-illiberal-democracy-and-potemkin-peace-in-sri-lanka/?wp_login_redirect=0
 17. *Neumann P.* Old and New Terrorism: Late Modernity, Globalization and the Transformation of Political Violence / P. Neumann. – Cambridge: Polity, 2009. – 218 p.
 18. *Palmer D.* Overcoming terrorism in Peru without negotiation and reconciliation / D. Palmer // *Reconciliation after Terrorism: Strategy, possibility or absurdity?* / [Renner J., Spencer A., Franks J. et al.]; ed. by J. Renner and A. Spencer. – Abingdon: Routledge, 2012. – P. 135–148.
 19. *Reconciliation after Terrorism: Strategy, possibility or absurdity?* / [Renner J., Spencer A., Franks J. et al.]; ed. by J. Renner and A. Spencer. – Abingdon: Routledge, 2012. – 230 p.
 20. *Sundquist V.* Political Terrorism: An Historical Case Study of the Italian Red Brigades [Electronic resource] / V. Sundquist // Access mode: <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=jss>
 21. *Terror, Insurgency, and the State: Ending Protracted Conflicts* / [Tirman J., O’Leary B., Heiberg M. et al.]; ed. by M. Heiberg, B. O’Leary, and J. Tirman. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2007. – 499 p.
 22. *Weinberg L.* The End of Terrorism? / L. Weinberg. – Abingdon: Routledge, 2012. – 156 p.
 23. *Western Responses to Terrorism* / [Schmid A., Crelinsten R., A. Jongman et al.]; ed. by A. Schmid and R. Crelinsten. – London: Frank Cass, 1993. – 363 p.
 24. *Zakaria F.* The Rise of Illiberal Democracy [Electronic resource] / F. Zakaria. – Access mode: http://www.closer2oxford.ro/uploads/2012/06/12/The_Rise_of_Illiberal_Democracy.gfl1rw.pdf

Стаття надійшла до редколегії 02.12.2015

Прийнята до друку 19.02.2016

**VICTORY OVER TERRORISTS AND ITS CONSEQUENCES:
PARAMETERS, RISKS AND OPPORTUNITIES OF THE POST-VICTORY STAGE
OF THE STRUGGLE AGAINST TERRORISM**

Denis Proshyn

*Dnipropetrovsk Alfred Nobel University,
Chair of Political Science, Sociology and the Humanities,
18, Naberezhna Lenina Str., Dnipropetrovsk, 49000, Ukraine,
e-mail: denis.v.proshyn@gmail.com*

The article deals with the phenomenon of the post-victory stage of the struggle against terrorism. Firstly, the scenarios of the victory over terrorists are analyzed, taking into account that they form the external frame which influences post-victory dynamics. Secondly, considered are problems that governments face at the post-victory stage proper. Analyzed are the major risks and opportunities related to each scenario of the victory over terrorists.

Key words: victory over terrorists, «burnout» and disintegration, transformation, defeat, the post-victory stage, settlement, «closure»